

PERSPECTIVES ON THE INTERNATIONAL RESPONSIBILITY OF STATES FOR VIOLATION OF FUNDAMENTAL HUMAN RIGHTS

Oana-Elena Gălățeanu

Assoc. Prof., PhD, "Dunărea de Jos" University of Galați

Abstract: Respect for fundamental human rights is an obligation whose fulfillment is considered to be for the benefit of the entire international community as a whole. For this reason, the international responsibility of the states that violate these rights is involved.

The European Court of Human Rights (together with the Inter-American Court of Human Rights and the African Court on Human and People's Rights) is included among the most remarkable regional instruments used to protect the human rights by sovereign states. This study examines how this European Court acts to eventually hold accountable the states that violate the human rights as recognized by the 1950 Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

Keywords: rights, human, international accountability, states

I. Drepturile fundamentale ale omului precum dreptul la viață, protecția contra discriminărilor, a asclaviei, torturii ori tratamentelor inumane sau degradante, ș.a., sunt recunoscute și protejate atât în plan intern prin legislațiile naționale ale statelor lumii, cât și în plan internațional prin intermediul convențiilor și tratatelor internaționale încheiate în acest scop. În această situație, recunoașterea drepturilor omului poate fi pretinsă la nivel internațional prin o serie de proceduri internaționale derulate de organismele care sunt investite cu monitorizarea aplicării tratatelor încheiate și a instanțelor internaționale pentru drepturile omului. Acestea au competența de a identifica eventualele nerespectări ale obligațiilor asumate de state prin tratate și, în unele situații, pot hotărî îndatoriri de reparare a daunelor aduse persoanelor prin respectivele încălcări. Cu alte cuvinte, poate fi antrenată răspunderea internațională a statelor pentru aceste fapte ilicite de încălcare a drepturilor omului, iar ele trebuie să răspundă fără a avea posibilitatea de a limita aplicarea acestor tratate care consfințesc o serie de asemenea drepturi fundamentale (fapt ce le e interzis de normele de drept internațional).

Printre instrumentele de protecție a drepturilor omului de bază la nivel regional se numără și Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Ea constituie în fapt, acel instrument de garantare a respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanelor, statuate prin Convenția privind protecția acestor drepturi din 1950, de către statele părți la aceasta. Convenția a dispus înființarea respectivei Curți și i-a conferit o serie de competențe de acțiune pentru ca statele părți să respecte drepturile statuate în Convenție și în Protocoalele adiționale la aceasta. Competențe asemănătoare au fost acordate prin aceeași Convenție și unor organe ale Consiliului European.

II. Curtea Europeană a Drepturilor Omului și rolul conferit ei de Convenția privind protecția drepturilor și libertăților fundamentale

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a primit aceste atribuții prin Protocolul nr.11 la Convenție, intrat în vigoare în 1998, care practic a reunit cele două instituții înființate inițial, respectiv Comisia Europeană a Drepturilor omului și Curtea Europeană a drepturilor

omului, menținând și pentru viitor a treia instituție, Comitetul de miniștri, cu aceleași atribuții ale lui, de supraveghere a măsurilor de executare a hotărârilor Curții. Protocolul este temeiul legal în baza căruia orice persoană fizică și orice stat parte la Convenție poate înainta în mod direct către Curte o cerere prin care să sesizeze o încălcare a dispozițiilor Convenției. Același protocol a înlăturat acea clauză facultativă a admiterii și soluționării de către Curte a plângerilor individuale, aceasta devenind competentă să soluționeze orice plângere contra oricărui stat parte. Există însă o cauză de inadmisibilitate inclusă prin Protocolul nr. 14 la Convenție. Aceasta se referă la cazul în care persoana petentă a suferit un prejudiciu nesemnificativ. Trebuie însă îndeplinită condiția ca nici unul dintre cazurile ce nu au fost examinate cum se cuvine de o instanță națională să nu fie respins și să nu fie un caz de nerespectare clară a drepturilor omului.

În baza Convenției la care ne referim, Curtea reprezintă un organ de jurisdicție cu caracter permanent și unic. Are un grad dublu de jurisdicție și este compusă dintr-un număr de judecători corespunzător numărului de state părți la Convenție- care în prezent sunt 47. Aceștia sunt aleși de Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei. Ulterior alegerii lor, ei la rândul lor aleg Președintele, cei doi vicepreședinți ai Curții și cei trei președinți de secții. Mandatul judecătorilor este unul unic, de 9 ani.

Practic, Curtea deține în competențele sale: analizarea admisibilității plângerilor, stabilirea situațiilor concrete, încercarea de împăcare a părților, luarea în fond a deciziilor ce se impun și, când e necesară, soluționarea recursurilor în Marea ei Cameră. Și Curtea, și Comitetul de miniștri susțin statele să-și soluționeze cauzele în mod amiabil¹. Tot Curtea va hotărî și în situațiile în care competențele ei sunt contestate.

În fața Curții plângerile întotdeauna vizează un stat parte, ele neputând fi formulate niciodată împotriva unor persoane fizice. Plângerile pot fi înaintate de state (cereri interstatuale), de persoane fizice și grupuri de persoane fizice, organizații neguvernamentale, întreprinderi, syndicate, partide politice, organizații religioase și grupuri de persoane publice posibile victime ale încălcărilor ori victime directe ale lor (cereri individuale).

Sub aspect teritorial Curtea are competență asupra acelor teritorii ale statelor părți la Convenție în care acestea-și manifestă un control general. Competența *ratione temporis* a Curții se limitează la acele încălcări intervenite după intrarea în vigoare a Convenției pentru respectivele state în cauză.

Activitatea Curții Europene Drepturilor Omului se bazează pe principiul subsidiarității, în sensul că ea va acționa numai în situațiile în care la nivel național sistemul jurisdicțional nu poate garanta respectarea ori îndreptarea încălcărilor drepturilor și libertăților consfințite de Convenția din 1950 și Protocoalele adiționale ale ei. Ea are rolul subsidiar de a îndrepta. Menirea CEDO este de a analiza dacă hotărârile autorităților naționale nu contravin Convenției. Ea are autoritatea atât de a rezolva situațiile determinate de nerespectarea drepturilor și libertăților fundamentale recunoscute în Convenție și protocoalele ei, cât și de a ajuta la depistarea erorilor din sistem și îndreptarea lor, erori ce pot apare, după caz, la stadiul legislativ ori la cel de practică judiciară sau a administrației publice².

În baza dispozițiilor Convenției, admisibilitatea unei cereri se bazează pe următoarele condiții:

- încălcarea sesizată să vizeze un drept ori o libertate prevăzută în Convenție și Protocoalele la ea;

¹ În acest sens a se vedea și Rezoluția nr.59/2002 a Comitetului miniștrilor

² Bogdan Aurescu, Sistemul jurisdicțiilor internaționale, ediția a 2a, Ed.C.H.Beck, București 2013,p.214

- sesizarea să fie formulată numai după ce au fost parcurse toate căile de atac interne și într-un interval de timp limitat de la data hotărârii interne definitive. Protocolul nr.15 reduce acest termen de sesizare a CEDO de la 6 luni la 4 luni;

- sesizarea să nu fie anonimă și să nu aibă același obiect cu cererile anterior analizate de Curte, sau să se afle pe rolul altor instanțe internaționale de anchetă;

- prejudiciul suferit de reclamant să fie unul important. Protocolul nr.14 aduce un nou criteriu de admisibilitate, prevăzând o excepție de la regula inadmisibilității unei cereri când reclamantul nu a suferit un prejudiciu important. Conform lui, această regulă nu se va aplica dacă plângerea respectivă nu a fost examinată în mod corespunzător la nivel național ori dacă respectarea drepturilor omului obligă la analiza în fond a cererii.

Deciziile pronunțate de o Cameră a Curții cu privire la admisibilitatea sesizării sunt motivate. Ulterior se trece la faza examinării în fond a faptului dacă s-a realizat sau nu o încălcare reală. Hotărârile se iau cu majoritate de voturi și rămân definitive dacă într-un termen de 3 luni de la pronunțarea Camerei, nici o parte nu a solicitat retrimiteră cauzei la Marea Cameră, sau dacă există o declarație a părților că nu doresc să o sesizeze ori colegiul Marii Camere respinge solicitarea de retrimiteră. Odată ce a rămas definitivă, hotărârea are caracter obligatoriu și trebuie să fie executată în termen de 3 luni de la data rămânerii ei definitive. Hotărârile CEDO sunt obligatorii pentru statul pârât. Ele au caracter declarativ, constatând doar existența unei încălcări a dispozițiilor Convenției, neindicând însă modurile în care trebuie executată hotărârea Curții, ci lăsându-le la latitudinea respectivului stat³. Unele hotărâri ale Curții, prin conținutul lor- indicând clar lipsa unor prevederi legale ori modurile de conformare la hotărâre- ușurează executarea lor⁴. În altele Curtea poate hotărâ că, având în vedere constatarea unor nerespectări ale Convenției, se impun în plan național măsuri generale referitoare la luarea unor măsuri de aplicare într-un număr mare de cazuri cu care a fost deja sesizată ori urmează a fi sesizată.⁵

Când Curtea constată că există o violare și că reclamantului i s-a produs un prejudiciu, îi va acorda acestuia o "reparație echitabilă"(art.41 din Convenție), în bani, ca despăgubire, iar cel care va urmări modul în care se execută hotărârea Curții este Comitetul de miniștri. El va supraveghea realizarea plății sumei acordate reclamantului⁶.

Supravegherea executării hotărârii definitive și obligatorii intră în competența Comitetului de miniștri. În concret acesta urmărește executarea măsurilor care s-au dispus și a celor cu caracter general.

Când prin hotărâre constată că există o violare a drepturilor recunoscute, Curtea va trimite cererea Comitetului de miniștri și Comisiei Europene. Acesta va discuta cu statul pârât în cauză și cu departamentul ce are atribuții de executare a hotărârilor Curții pentru a găsi modalitatea în care hotărârea dată trebuie pusă în executare și în care se vor preveni alte asemenea violări. Se vor avea în vedere în principal modificări necesare ale legislației și luarea de măsuri individuale acolo unde se impune⁷.

În concluzie, executarea hotărârii date de Curte este verificată de un organism cu competență politică, Comitetul de miniștri. El o va face prin intermediul unor reuniuni speciale ce au ca obiect drepturile omului. El invită respectivul stat vizat de hotărâre să-l informeze cu privire la măsurile luate pentru punerea în aplicare a hotărârii. Comitetul poate reține anumite progrese și sugera statului posibile soluții pentru îndeplinirea hotărârii, dar,

³ În acest sens și hotărârea Curții din 24.06.2004 în cauza Von Hannover împotriva Germaniei (nr. 59320/00), hotărârea Curții din 11.01.2005, în cauza Sciacca împotriva Italiei (nr. 50774/99)

⁴ În acest sens și hotărârea Curții din 1.08.2008, în cauza Liberty și alții vs. Marea Britanie, hotărârea Marelui Cameră din 4.12.2015 în cauza Roman Zakharov vs. Rusia

⁵ Hotărârea din 09.06.2009, cauza Opuz împotriva Turciei (nr. 33401/02)

⁶ CEDO în 50 de întrebări, <https://www.echr.coe.int/Document/s/p.7>

⁷ idem

exceptional, poate amenința acel stat cu aplicarea de sancțiuni politice, ținând cont de perioada de întârziere și de urgența împrejurării, stabilind și un termen de executare imperativ. E în drept să aplice acele sancțiuni ce sunt prevăzute în Statutul Consiliului Europei contra statului care nu pune în executare hotărârile Curții. Astfel, în conformitate cu art.8 al acestui statut, oricărui stat membru al Consiliului Europei care a încălcat grav dispozițiile art.3 ale Statutului (conform căruia el trebuie să accepte principiile statului de drept și că fiecare persoană din jurisdicția sa trebuie să se bucure de drepturile și libertățile fundamentale ale omului) Comitetul de miniștri îi poate cere retragerea din Consiliu potrivit prevederilor Statutului. Dacă acest stat nu se conformează, același Comitet va putea decide încetarea calității de membru al Consiliului Europei de la data la care Comitetul o va hotărî.

III. Concluzii

În 1991, Consiliul Europei a precizat că, Convenția privind protecția drepturilor și libertăților fundamentale constituie o garanție la nivel internațional a protejării drepturilor omului, neavând însă rolul de a înlocui sistemul național de apărare a acestor drepturi, ci, practic, alăturându-se lui⁸.

Potrivit art.33 a Convenției, " orice Înalță parte contractantă poate sesiza Curtea asupra oricărei pretinse încălcări a prevederilor Convenției și ale protocoalelor sale de către o altă Înalță parte contractantă". Cu alte cuvinte, Curții îi pot fi deduse încălcări ale dispozițiilor ei prin care sunt consfințite drepturi subiective (substanțiale și procesuale), cât și alte încălcări ale prevederilor ei de către statele semnatare.

Ca urmare a adoptării Convenției, statele semnatare s-au obligat să aplice toate deciziile Curții, revenindu-le următoarele îndatoriri concrete, conform răspunderii internaționale:

- să se oprească din încălcarea constatată
- să înlăture efectele actului ilegal prin repararea eventualelor daune
- să se abțină de la alte asemenea încălcări pe viitor

Din acest motiv, în cazul nerespectării acestor obligații asumate la nivel internațional, statele vor fi sancționate conform normelor de drept internațional, Comitetul de miniștri fiind organul împuternicit cu supravegherea modului de respectare de către state a hotărârii date de Curte. La nevoie, el va putea aplica una dintre sancțiunile prevăzute în Statutul Consiliului Europei.

În acest mod se garantează și la nivel internațional că statele răspund, cum e și firesc, pentru orice încălcare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, recunoscute și consfințite prin Convenția Europeană privind protejarea acestora , din 1950.

Această garanție se realizează nu doar în acest unic mod, ci și prin înființarea și exercițiul și a altor procedee care au fost prevăzute în tratatele cu privire la drepturile omului sub egida ONU, și, în plan regional european, pentru protejarea și a altor drepturi decât cele prevăzute în Convenția din 1950. Astfel, de exemplu, prin tratatele referitoare la drepturile omului, s-au înființat mai multe Comitete. Asemenea comitete cu importanță deosebită la nivel regional european sunt și următoarele:

- comitetul european pentru prevenirea torturii și tratamentelor ori pedepselor degradante ori inumane
- comitetul de experți format de Comitetul de miniștri al Consiliului Europei pentru a susține aplicarea Cartei Sociale Europene
- comitetul consultative ce asistă Comitetul de miniștri în supravegherea modului de aplicare a principiilor Convenției cadru pentru protecția minorităților naționale (din 1995)

⁸ Conseil de l'Europe, Consiliul Europei și Protecția Drepturilor Omului, Strasbourg 1991, p.7

- comitetul consultative ce asistă Comitetul de miniștri în supravegherea modului de aplicare a Convenției europene privind exercițiul drepturilor copilului (din 1996), etc.

BIBLIOGRAPHY

Cărți, monografii:

Bogdan Aurescu, Sistemul jurisdicțiilor internaționale, ed.2, Ed. C.H.Beck, București 2013

Ion Diaconu, Răspunderea internațională în dreptul internațional, Ed. ProUniversitaria, București 2013

Raluca Dinu, Jurisdicția Internațională. Realități și perspective, Ed. Universul Juridic, București 2013

Eduard Dragomir, Dan Niță, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Ed. Nomina Lex, București 2009

Alte surse:

CEDO în 50 de întrebări, <https://www.echr.coe.int/Document s/>

Conseil de l'Europe, Consiliul Europei și Protecția Drepturilor Omului, Strasbourg 1991